

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО ТА ДИЗАЙН У ТРУДОВІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

4) *заключний етап* полягає в оцінюванні робіт та підведенні підсумків [12].

Організований таким чином процес навчального проектування буде мотивацією для вибору старшокласником професії, яка пов'язана з художньо-конструкторською діяльністю, застосуванням творчого технічного мислення та засобів дизайну.

Отже, на основі аналізу дидактичних систем трудового навчання нами побудована структурно-функціональна модель процесу формування художньо-конструкторських знань та умінь старшокласників, яка передбачає таку організацію навчально-виховного процесу, теоретичною основою якого є сукупність педагогічних умов, що дають змогу здійснювати системний, педагогічно доцільний взаємозв'язок між змістом, формами, методами та компонентами художньо-конструкторської діяльності старшокласників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова К. А. и др. Психология и педагогика. — М.: Совершенство, 1998. — 318 с.
2. Атутов П. Р., Бабкин Н. И., Васильев Ю. К. Связь трудового обучения с основами наук: Книга для учителя. — М.: Просвещение, 1983. — 128 с.
3. Андрианов П. Н. Развитие технического творчества в трудовом обучении учащихся общеобразовательной школы. — Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. — М., 1985. — 332 с.
4. Джонс Дж. К. Методы проектирования. — М.: Мир, 1986. — 324 с.
5. Дидактика средней школы: Некоторые проблемы современной дидактики. Учеб. пособие для слушателей ФПК директоров общеобразовательной школ и в качестве учеб. пособия по спецкурсу для студентов пед. ин-тов / Под ред. С. Н. Скаткина. — М.: Просвещение, 1982. — 319 с.
6. Качнев В. И. Теория и практика формирования и развития у школьников конструкторских знаний и умений: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. — Казань, 1982. — 448 с.
7. Кравченко Т. В. Оновлення змісту трудового навчання учнів 10–11 класів середньої загальноосвітньої школи // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, досвід, проблеми: Зб. наук. праць — Вип. 2. У 2-х ч. — Ч. 1. / Редкол.: І. А. Зазюн (голова) та ін. — Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002. — С. 216–220.
8. Краевский В. В., Скатки Н. М. Содержание общего среднего образования. Проблемы и перспективы. — М.: Знание, 1981. — 96 с.
9. Пиже Ж. Избранные психологические труды. — М.: Просвещение, 1966. — 654 с.
10. Поляков В. А. Проблема развития современной системы трудового обучения учащихся средней общеобразовательной школы: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук. — М., 1979. — 40 с.
11. Ронкин В. Н. Путешествие в Вальдорфскую школу или лекарство от самообмана // Частная школа. — К. 1993. — № 5. — С. 129–136.
12. Трофімчук В. М. Етапи художньо-конструкторської діяльності старшокласників. // Трудова підготовка в закладах освіти. — 2006. — № 1. — С. 33–37.
13. Трофімчук В. М. Організаційні форми та методи художньо-конструкторської діяльності старшокласників // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. — Вип. 34. — Рівне: РДГУ, 2006. — С. 67–72.
14. Трофімчук В. М. Психолого-педагогічні особливості організації художньо-конструкторської діяльності старшокласників у процесі їх трудової підготовки // Молодь і ринок. — 2006. — № 8. — С. 96–99.

Леся ГУЦАН

ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ ТРАДИЦІЙ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкривається зміст та педагогічні засоби виховання молодших школярів ціннісного ставлення до українських народних традицій у процесі художньо-трудової діяльності. Експериментальні результати засвідчили про ефективність реалізації розробленого змісту впродовж трьох етапів (емоційно-спонукальний, інформаційно-пізнавальний, конструктивної дієвості). Реалізація кожного з етапів передбачала інтегрування змісту предметів “Я і Україна” (Навколишній світ), з

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО ТА ДИЗАЙН У ТРУДОВІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

предметами “Художня праця”, “Образотворче мистецтво”, “Музика”. Результатом такої інтеграції став курс “Український етнодизайн”.

Відродження національних традицій в Україні зумовлює необхідність глибокого аналізу сучасного освітнього середовища і розробку концептуально нових підходів до виховання національної самосвідомості школярів. Одним із напрямів такого реформування української освіти є виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до українських народних традицій і звичаїв у процесі їхньої художньо-трудової діяльності.

Зазначимо, у практиці сучасних навчальних закладів все частіше використовуються національні джерела, традиції, звичаї, зміст української етнопедагогіки й етнопсихології. Досвід, набутий віками і сформований у вигляді традицій і звичаїв, особливо яскраво виявляється у художньо-трудої діяльності дорослих і дітей. До них належать декоративно-ужиткове мистецтво та звичаї календарно-обрядових свят, які стають у наш час ефективними засобами виховання у дітей ціннісного ставлення до українських трудових традицій.

Збагачення змісту та педагогічних засобів навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи народним досвідом виховання особистості обґрунтовано в різних дослідженнях: О. Воропай, М. Грушевського, О. Духновича, П. Житецького, Я. Каменського, М. Костомарова, П. Куліша, М. Максимовича, В. Сухомлинської, К. Ушинського, П. Чубинського, Д. Яворницького (виховання особистості на традиціях і звичаях українського народу); М. Глушко, Т. Гонтар, Г. Павлуцького, С. Павлюка, М. Сумцова, П. Чубинського (взаємозв'язок змісту художньо-трудої діяльності дітей з традиційними автентичними діями); Т. Мацейків, Е. Сявко (уведення системи автентичних дійств у зміст з народознавства).

Взаємозв'язок змісту декоративно-прикладного мистецтва з традиціями, звичаями та календарно-обрядовими святами висвітлено в наукових працях А. Бакушинського, І. Богуславської, В. Василенка, В. Вишняківської, В. Воронова, В. Прядко. Спільна художньо-трудова діяльність батьків, учнів та педагогів у сюжетних діях календарно-обрядових ритуалів та свят обґрунтована у роботах О. Воропай, Б. Гринченко, Л. Данченко, Л. Любарської, Н. Миропольської, І. Огієнка, М. Стельмахович.

Незважаючи на значну кількість досліджень цієї проблеми, художньо-трудова діяльність молодших школярів як педагогічно організаційний процес виховання в учнів ціннісного ставлення до трудових традицій і звичаїв українського народу залишається недостатньо висвітленою.

Саме тому *метою статті* є обґрунтування змісту та педагогічних засобів виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до українських народних традицій в процесі художньо-трудої діяльності.

Історико-педагогічний аналіз проблеми засвідчив, що у різні періоди розвитку вітчизняної освіти в шкільній практиці по-різному здійснювався процес виховання ціннісного ставлення учнів до українських традицій та звичаїв. Впродовж багатьох віків у школі проповідувались лише християнські істини, а у спільних громадських справах переважали народні засоби виховання, які були, передусім, спрямовані на практичну підготовку молоді до трудового життя. Виховання на зразках народної творчості не мало релігійного спрямування і не переслідувалося релігією. Вперше поєднання народних традицій, школи та релігії у вихованні було закріплене у статутах братських шкіл (XVI ст.), згодом ствердилося у козацьких школах (XVII ст.) і, дещо пізніше (XVIII–XIX ст.), перемістилося у позашкільну діяльність.

За радянських атеїстичних часів релігійні засоби у вихованні ціннісного ставлення учнів до трудових традицій і звичаїв народу були майже повністю знищені. Проте у програмах з трудового навчання для молодших школярів завжди наголошувалося на необхідності виховання у дітей працелюбності й свідомого ставлення до трудових обов'язків, які досягалися у процесі суспільно-корисної та продуктивної праці. Врахування регіональних і національних особливостей у вихованні молодших школярів було розпочате у 1984 році і закріплене положенням про варіативну частину програми з трудового навчання. У 1990 році модернізована програма для учнів 1–4 класів передбачала можливість внесення змін у варіативну її частину регіональними інститутами вдосконалення кваліфікації вчителів.

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО ТА ДИЗАЙН У ТРУДОВІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Запровадження національного досвіду у трудове виховання молодших школярів розпочалося з урядових постанов про необхідність розвитку дизайну. Вперше навчальний матеріал було об'єднано на основі суттєвої переробки традиційного змісту трудового навчання і образотворчого мистецтва у програмі “Образотворче мистецтво і художня праця”. Інтеграція зображувального (образотворчого) і незображувального (художньої праці) мистецтва трансформувалася у зміст “Мистецтво дизайну”, одним із завдань якого було виховання ціннісного ставлення молодших школярів до художньої праці.

У типовому навчальному плані дозволялася також можливість інших варіантів інтегрування окремих предметів. За результатами аналізу типового навчального плану сучасної початкової школи нами було зроблено висновок про можливість інтеграції предметів “Я і Україна” (Навколишній світ), з предметами “Художня праця”, “Образотворче мистецтво”, “Музика” і створення на цій основі інтегрованого курсу “Український етнодизайн”. Оскільки цикли календарно-обрядових свят повторюються впродовж року, то в основу змісту експериментальної програми “Український етнодизайн”, було покладено сценарії річного циклу традиційних народних свят і звичаїв. В такий спосіб реалізовувалися проекти художньо – трудової діяльності молодших школярів з елементами трудових традицій і звичаїв. .

Ми розгорнули експериментальне дослідження зі згаданої проблеми на базі загальноосвітньої школі I–III ступеня №1, гімназії “Інтелект”, спеціалізованій школі “Сузір'я” м. Вишгорода Київської області та у Бориспільському ліцеї “Дизайн-освіта” імені П.Чубинського Київської області. Загальна кількість вибірки досліджуваних склала понад 300 учнів початкової школи серед яких у експериментальних класах було задіяні 150 учнів і відповідно у контрольних групах 150 осіб.

В основу вибору контрольних та експериментальних класів було покладено положення щодо дотримання умов їх ідентичності. За показники ідентичності бралися навчальні досягнення учнів з художньої праці та трудового навчання, предмету “Я і Україна” (Навколишній світ), образотворчого мистецтва. Навчальні досягнення учнів із зазначених предметів бралися до уваги на основі їх суміжності, оскільки вони склали зміст експериментального інтегрованого курсу “Український етнодизайн”. У випадках, коли неможливо було відібрати експериментальні і контрольні класи з однаковим рівнем навчальних досягнень, до контрольної групи включалися класи з відносно вищим рівнем показників навчальних досягнень.

У процесі констатуючого експерименту, який був спрямований на визначення рівня сформованості у молодших школярів ціннісного ставлення до українських трудових традицій і звичаїв, нами було виявлено таких дітей з низьким рівнем 80% у 1 та 2 класах та 70% відповідно у 3 та 4 класах. До того ж молодших школярів з високим рівнем розвитку ціннісного ставлення до трудових традицій і звичаїв нами не виявлено взагалі. Але бажання учнів і вчителів засвідчували про потребу у створенні відповідного виховного середовища.

Формуючий експеримент ми вирішили провести в три етапи. Крім того виділені нами етапи виховного впливу на учнів розглядалися у взаємозв'язку, оскільки процес формування досліджуваної якості є цілісним і водночас розчленованим. З одного боку, передбачався системний вплив на всі компоненти цілісної структури позитивного ставлення, а з іншого, кожний із компонентів цілісного процесу вимагав специфічного підходу до організації виховного впливу.

На першому, емоційно-спонукальному, етапі виховання ціннісного ставлення молодших школярів до трудових традицій і звичаїв українського народу створювалося естетично привабливе, художньо-стимулююче середовище, в якому, в синтезі з художньою працею і предметом “Я і Україна”, переважали методичні впливи з музики і хореографії.

Емоційно-спонукальний етап експерименту мав на меті сформувати в учнів естетичне ставлення до народознавчих атрибутів у зовнішньому оформленні художньо-трудової діяльності, які б спонукали їх до участі в підготовчих художньо-трудовах діях перед здійсненням майбутньої ритуальної гри. Емоційно-почуттєвий стан “перспективи радості”, передсвяткового настрою, особистого задоволення підтримувався у дітей перед початком занять вербально-художніми текстами фольклорного змісту, фрагментами хореографічних композицій у музичному супроводі, піснями фольклорними творами, піснями-іграми, дитячими рухливими іграми, художньо-трудовами діями з використанням традиційних технік декоративно-прикладного мистецтва (витинанка, орнамент), іграми — персоніфікаціями,

**ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО ТА ДИЗАЙН У ТРУДОВІЙ
ПІДГОТОВЦІ УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

художньо-трудовими іграми календарно-обрядового змісту біля грядок і клумб. Після закінчення цього етапу формувального експерименту простежувалися зміни, які відбулися в експериментальних і контрольних групах учнів 1–4 класів. Одержані формувальні результати представляємо у таблиці 1.

Таблиця 1

Результати емоційно-спонукального етапу формування ціннісного ставлення учнів до українських народних традицій і звичаїв (у %)

Рівні позитивного ставлення	Групи учнів					
	Контрольні			Експериментальні		
	1–2кл.	3кл.	4кл.	1–2кл.	3кл.	4кл.
Високий	–	–	–	3	6	9
Середній	27	42	47	22	38	47
Низький	73	58	53	75	56	44

Проведення першого етапу формувального експерименту дозволило дійти висновку про чітку тенденцію зростання рівня вихованості у дітей ціннісного ставлення до традицій і звичаїв українського народу у всіх його учасників. Проте в учнів експериментальних груп здобуті результати виявилися більш вагомими. Найсуттєвіші зрушення відбулися у прирості групи дітей з високим рівнем сформованості ціннісного ставлення в експериментальних 3 класах (6%) та 4 класах (9%). При цьому зростання кількості учнів з високим рівнем сформованості позитивного ставлення залишилося незмінне у контрольних групах. До того ж простежувалася чітка тенденція зменшення кількості учнів з низьким рівнем розвитку досліджуваної якості у 3-4 експериментальних класах. Отже, одержані результати засвідчили, що на емоційно-спонукальному етапі ефективною виявилася методична схема “Музика і хореографія” — “Я і Україна” — “Художня праця”. На когнітивному (інформаційно-пізнавальному) етапі формувального експерименту ставилася мета усвідомлення молодшими школярами в процесі художньо-трудої діяльності календарно-обрядового та декоративно-прикладного змісту українських трудових традицій і звичаїв. На цьому етапі експерименту домінуючими, у синтезі з художньою працею, музикою і хореографією, були визначені пізнавальні засоби інтегрованого курсу “Я і Україна” (Навколишній світ).

Впродовж експериментальної роботи пізнавальна активність молодших школярів підсилювалася засобами музики і хореографії та художньої праці, й цим створювалося середовище для вибіркового емоційно-позитивного ставлення до окремих українських трудових традицій і звичаїв на рівні емоційних та інтелектуальних почуттів: позитивний настрій, подив, здогад, сумнів, упевненість, радість. Для ознайомлення дітей з навколишнім світом використовувалися також сюжетно розгорнуті та літературно оформлені тексти, фольклор, міфи і легенди з інформацією про трудові традиції і звичаї українців.

Після закінчення другого етапу формувального експерименту простежувалися зміни, які відбулися в експериментальних і контрольних групах учнів 1–4 класів. Одержані формувальні результати представляємо у таблиці 2.

Таблиця 2

Результати інформаційно-пізнавального етапу формування ціннісного ставлення учнів до українських народних традицій і звичаїв (у %)

Рівні позитивного ставлення	Групи учнів					
	контрольні			експериментальні		
	1–2кл.	3кл.	4кл.	1–2кл.	3кл.	4кл.
Високий	–	–	–	3	12	24

**ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО ТА ДИЗАЙН У ТРУДОВІЙ
ПІДГОТОВЦІ УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

Середній	30	42	45	32	38	53
Низький	70	58	55	65	50	23

Результати другого етапу формувального експерименту засвідчили про стійку тенденцію зменшення кількості учнів з низьким рівнем як в експериментальних так і контрольних групах. Проте в експериментальній групі зросла кількість осіб з високим рівнем, тоді ж як у контрольній групі лише з середнім рівнем. Зафіксоване нами також прискорене зростання кількості учнів з середнім і високим рівнем позитивного ставлення в експериментальних групах. Таке прискорення сталося завдяки активізації когнітивної інформації і реалізації методичної схеми: “Я і Україна” — “Художня праця” — “Музика і хореографія”.

Третій етап мав на меті сформувати готовність учнів до активної участі в художньо-трудових діях на засадах краси і доцільності. Переживаючи піднесені почуття, пов’язані з трудовими традиціями і звичаями, учні вдавалися до їх предметного оформлення декораціями (дідухи, писанки, вінки) і відповідною символічною атрибутикою (свищики, чайки, півники, індіки, олені). До того ж, художньо-трудова дії дітей урізноманітнювалися: римованими фізкультхвилинками у проміжку між предметно пластичними діями, римованими правилами безпечної дії з інструментом, коментуванням (ритміками, девізами, “підказками-порадами”, “телеграмами-замовлення”) персонажів художніх дій.

Поряд з виготовленням іграшок учні збирали про них пісенно-поетичні фольклорні твори, відшукували легенди і міфи. У такий спосіб, завдяки сюжетній формі реалізації змісту традицій і звичаїв українського народу, художньо-трудова діяльність молодших школярів синтезувалася із художньо-ігровою.

Інтегруючим видом художньо-ігрової діяльності школярів на цьому етапі визначено мистецтво народної іграшки, за допомогою якої трудові обрядові дійства трансформувалися в дитячі ігри. Впорядковані художньо-трудова дії календарного змісту з ремесел і декоративно-прикладного мистецтва зумовлювали діяльність кожного учня експериментальної групи в колективі не завданнями вчителя, а календарно-обрядовими традиціями із заздалегідь визначеною і всім відомою послідовністю подій і явищ. Для цього в умовах навчально-виховного процесу початкової школи було передбачено тематичний день художньо-трудова діяльності в формі ритуальних ігор з традиціями і звичаями українського народу. Таким чином досягався доцільний річний алгоритм проведення українських трудових традицій і звичаїв, у якому домінувало активне поведінкове ставлення до художньо-трудова дій з елементами календарно-обрядових традицій, ремесел, декоративно-прикладного мистецтва.

Отже, першочергового значення у методичній схемі “Музика і хореографія” — “Я і Україна” — “Художня праця” надавалося змісту художньої праці. Після закінчення третього етапу формувального експерименту продовжувалося відстеження змін, які відбулися у ціннісному ставленні молодших школярів до трудових традицій і звичаїв українського народу.

Здобуті результати (див. табл. 3) свідчать про значне зростання кількості учнів з високим та середнім рівнем ціннісного ставлення молодших школярів до трудових традицій і звичаїв українського народу. Зокрема, кількість дітей з високим рівнем у контрольних групах склала в 1–2 класах — 0%, у 3 класі — 3% і відповідно у 4 класі — 6%, тоді ж як в експериментальній групі їх кількість відповідно склала 17% (1 та 2 клас), 34% (3 клас) і 40% (4 клас). Крім того, суттєва різниця виявилася у групах, які віднесені нами до низького рівня сформованості ціннісного ставлення учнів до українських народних традицій і звичаїв. Загальна їх кількість у контрольних групах становила на кінець формувального експерименту від 50% (4 класи) до 64% (1–2 класи), а в експериментальній групі таких дітей було виявлено нами у 1–2 класах 55%, у 3 класах 33% і в 4 класах 14%.

Таблиця 3

Результати конструктивно - дієвого етапу формування ціннісного ставлення учнів до українських народних традицій і звичаїв (у %)

Рівні позитивного ставлення	Групи учнів	
	Контрольні	Експериментальні

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО ТА ДИЗАЙН У ТРУДОВІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

	1-2кл.	3кл.	4кл.	1-2кл.	3кл.	4кл.
Високий	–	3	6	17	34	40
Середній	36	41	44	28	43	46
Низький	64	56	50	55	33	14

У цілому здобуті результати дослідно-експериментальної роботи дають підстави стверджувати, що підвищення рівня вихованості у молодших школярів ціннісного ставлення до трудових традицій і звичаїв українського народу зростає за умови включення школярів до спеціально організованої художньо-трудої діяльності. Саме тому цим підтверджується ефективність визначеного експериментального змісту та педагогічних умов його реалізації. Крім того наше дослідження показало, що трудові ритуали та обряди впливають на формування уявлень про минуле та майбутнє, сприяють визначенню мети майбутньої художньо-трудої діяльності дітей.

Якщо не підтримувати українські трудові традиції і звичаї, не брати за основу автентичність народних уявлень про довкілля, не вивчати творену народом у віках міфологію, втрачається значна частина своєї культури, своєї історії. І якщо учень стає однією з великих ланок пізнання себе в часі, то він стає свідомим, життєздатним, і тим самим ніби вкладає собі в душу частинку вічності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І., Кононко О. Наукові засади проведення наукового експерименту // Рідна школа. — 2001. — № 10. — С. 36–41.
2. Бех І. Д. Біля витоків сутності особистості // Шлях освіти. — 1999. — № 2. — С. 10–15.
3. Бех І. Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології // Педагогіка і психологія. — 1999. — № 3. — С. 5–15.
4. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. — К: Обереги, 1994. — 165 с.
5. Лозко Г. Українське народознавство. — К.: Зодіак, ЕКО, 1995. — 158 с.
6. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник / Укл. А.Пономарьов, Л.Артюх, Т. Косміна та ін. — К.: Либідь, 1993. — 254 с.
7. 100 найвидатніших образів української міфології — К.: Орфей, 2002. — 448 с
8. Потапенко О., Кузьменко В. Шкільний словник з українознавства. — К.: Укр. письменник, 1995. — 209 с.
9. Максимович М. Дні та місяці українського селянина. — К.: Обереги, 2002. — 189 с.

Микола ПІДДЯЧИЙ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗА НАПРЯМОМ “ТЕХНОЛОГІЯ І ДИЗАЙН”

У статті аналізуються проблеми навчання і виховання старшокласників у профільній школі; теоретичного обґрунтування та організації навчально-виховного процесу за напрямом “Технологія і дизайн”; змісту технологічної і художньо-естетичної шкільної освіти; створення у нових видах і типах виробів новітніх, надійних, екологічно безпечних технологій з певним художньо-конструкторським оформленням; переходу освітньої моделі на розвивальне особистісне навчання, спрямоване на розвиток унікальних якостей особистості.

Особливістю розвитку соціально-економічно орієнтованих, прогресивних суспільств світового співтовариства в III тисячолітті є поєднання динамічного технологічного розвитку та вирішення проблеми виховання і підготовки професійних кадрів, конкурентоспроможних на світовому ринку праці. Останній потребує також фахівців широкого профілю освітньої галузі “Технологія”, котрі займаються художнім конструюванням та оформленням речей (знаряддя праці, промислова продукція, оформлення інтер’єру тощо).

Нині одним із завдань неперервної освіти України є вибудова системи підготовки професійних кадрів з відповідною базовою освітою, які відповідатимуть вимогам професійної